

Kunskapsverket - Historia

Lärohandledning

KUNSKAPSVERKET – HISTORIA

Om serien

Kunskapsverket – Historia är en poddserie om historia. Programmen gör nedslag i många centrala händelser i historien med betoning på 1800- och 1900-talshistoria.

I varje avsnitt möter vi en person. Ofta är det en känd historisk person, men även okända personer som levde då, får illustrera hur det var att leva där och då. Målet är förstås att öka elevernas kunskap, men även deras förståelse och engagemang genom att stärka deras historiemedvetenhet; insikten att vi alla är en del av historien.

Det finns 20 fristående avsnitt i serien. Dessa finns dessutom i fyra olika versioner:

- ett originalversion (cirka 20 minuter)
- en kortversion som summerar den längre versionen (cirka 6-8 minuter)
- en version med enbart programmets faktadelar (cirka 10 minuter)
- en version med enbart personporträttet i programmet (cirka 10 minuter).

Alla versioner finns på URPlay och Access. På Youtube finns dessutom en bildsatt version samt versionen med personporträttet. Originalversionen finns även på Spotify.

Samtliga avsnitt följer ett icke-kronologiskt format, vilket innebär att lyssnaren slussas både fram och tillbaka i tid kring avsnittets huvudperson och händelse. Lyssnaren kommer i varje avsnitt även möta en mängd historiska skeenden och begrepp.

Innehållet i avsnitten kan delas upp i följande delar:

- Personporträtt och historiskt berättande med vissa dramatiserade inslag.
- Fakta om det historiska skeendet.
- Intervjuer med historielärare för ytterligare förklaring och analys (enbart i originalavsnitten och faktaavsnitten).
- Intervju med en nutida person vars erfarenhet kan kopplas samman med den historiska händelsen. Det kan handla om någon som har migrerat, någon vars föräldrar har flytt ett land efter en militärkupp, någon som har upplevt diskriminering och så vidare (enbart i originalavsnitten).
- Alla avsnitt av versionerna som heter *Kunskapsverket historia – kortversion* har en slutfråga som leder lyssnaren vidare i fördjupad kunskap och analys.

Versionerna kan sorteras och grupperas på olika sätt utifrån behov och syfte med undervisningen, som kronologiskt eller tematiskt utifrån exempelvis demokrati, jämställdhet, mänskliga rättigheter eller uppfinningar.

Alla avsnitt finns beskrivna på sidorna 8 - 15 i den här lärarhandledningen.

Målgrupp och syfte

Poddserien är tänkt som inspiration, uppstart eller fördjupning av ett historiearbete för grundskolans årskurs 7-9 eller gymnasieskolans första kurser i historia. Programmen är förstås främst tänkta att användas i historia, men kan med fördel även ingå i andra ämnen såsom samhällskunskap eller teknik.

Kopplingar till Lgr11 och Gy11

Skolans värdegrund och uppgifter (GY11 och LGR11)

"Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna..."

"Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som utbildningen ska gestalta och förmedla."

Historia, LGR11 (åk. 7-9)

Industrialisering, samhällsomvandling och idéströmningar, cirka 1700-1900

- Industrialiseringen i Europa och Sverige. Olika historiska förklaringar till industrialiseringen, samt konsekvenser för olika samhällsgruppers och människors levnadsvillkor i Sverige, Norden, Europa och några olika delar av världen. Migration inom och mellan länder.
- Revolutioner och framväxten av nya idéer, samhällsklasser och politiska ideologier.
- Vad historiska källor kan berätta om människors och gruppers strävan att påverka och förbättra sina egna och andras levnadsvillkor, till exempel genom uppfinningar, bildandet av fackföreningar och kampen mot slaveri.

Imperialism och världskrig, cirka 1800-1950

- Nationalism och olika former av demokrati och diktatur i Europa och i andra delar av världen.
- De båda världskrigen, deras orsaker och följder. Förtryck, folkfördrivningar och folkmord. Förintelsen och Gulag.
- Historiska berättelser från skilda delar av världen med skildringar av människors upplevelser av förtryck, till exempel i form av kolonialism, rasism eller totalitär diktatur och motstånd mot detta.

Demokratisering, efterkrigstid och globalisering, cirka 1900 till nutid

- Demokratisering i Sverige. Bildandet av politiska partier, nya folkrörelser, till exempel kvinnorörelsen, och kampen för allmän rösträtt för kvinnor och män. Kontinuitet och förändring i synen på kön, jämställdhet och sexualitet.
- Framväxten av det svenska välfärdssamhället.
- Historiska perspektiv på urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas situation i Sverige.
- Kalla krigets konflikter, Sovjetunionens sönderfall och nya maktförhållanden i världen.
- Aktuella konflikter i världen och historiska perspektiv på dessa.
- Hur historiska källor och berättelser om en familjs eller släkts historia speglar övergripande förändringar i människors levnadsvillkor.

Historia, GY11 – 1a1, 1a2, 1b

- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige och globalt samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välbästand, teknisk utveckling, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter och jämställdhet men också kolonialism, diktaturer, folkmord, konflikter och ökat resursutnyttjande.
- Historiskt källmaterial som speglar människors roll i politiska konflikter, kulturella förändringar eller kvinnors och mäns försök att förändra sin egen eller andras situation. Olika perspektiv utifrån till exempel social bakgrund, etnicitet, generation, kön och sexualitet.

Om lärarhandledningen

I den här lärarhandledningen hittar du först allmänna tips om hur du kan använda poddserien på olika sätt. Sedan följer tips på fyra temalektioner utifrån utvalda avsnitt av serien. Sist kommer en avsnittsförteckning där varje avsnitt beskrivs tillsammans med begreppslistor samt några fakta- och analysfrågor.

Tips på hur du kan arbeta med serien i undervisningen

Förkunskaper

Förkunskaperna kan variera mycket inom en elevgrupp, både de ämnesmässiga kunskaperna och språkkunskaperna, liksom elevernas möjlighet att ta till sig formatet av en podd. Fundera därför gärna över om du behöver gå igenom begreppen som följer med podden eller ge eleverna vissa förkunskaper kring vad eller vem de ska få lära sig mer om i det utvalda avsnittet. Läs gärna avsnittstexten som beskriver avsnittets handling tillsammans, så att eleverna får en känsla för vad programmet kommer att handla om.

Introduktion, inspiration eller fördjupning

Hur du som lärare väljer att arbeta med poddavsnitten kan förstås variera beroende på vilket syfte du har med undervisningen.

Om du vill att eleverna ska få en kort introduktion till exempelvis ”en kvinna som blivit bortglömd, trots sin viktiga del i historien”, för att sedan göra ett större fördjupningsarbete kring andra viktiga personer som håller på att glömmas bort, kan du till exempel låta eleverna lyssna på Harriet Tubman.

Du kan även använda avsnitten som inspiration till ”personer som riskerat sina liv för förändring”. Då kan eleverna lyssna på avsnitten om Nelson Mandela, Ghandi eller Gavrilio Princip.

Vill du däremot använda avsnitten som fördjupning för en djupare förståelse för hur en enskild person påverkats av en händelse, så kan eleverna fokusera på ett enda avsnitt, som det om Anne Frank eller Shirin Ebadis vittnesmål.

Arbeta utifrån avsnittens fyra olika versioner

Samtliga avsnitt finns i fyra versioner – långa program, korta program, personporträtt samt rena fakta. Avsnitten är indelade så för att du som lärare ska kunna differentiera undervisningen inom en elevgrupp och samtidigt ha en garanti för att eleverna får med sig samma kärna av fakta och förståelse.

Du har också möjlighet att koppla ett visst avsnitt till källhänvisning och historiska källor. Du kan till exempel dela in klassen i fyra grupper där varje grupp får lyssna på samma avsnitt, exempelvis avsnittet om Victor Jara fast i de fyra olika formaten. Låt sedan eleverna jämföra sin bild av Victor Jara och den chilenska militärkuppen. Koppla detta till hur vi använder oss av historiska källor idag och hur vi baserar vår uppfattning om något som har inträffat utifrån de källor som vi har tillgång till.

Ytterligare ett sätt att använda de olika versionerna är att först gå igenom begreppen, så att eleverna får en förförståelse för avsnittets innehåll. Därefter lyssna på kortversionen och låta eleverna individuellt svara på eller gemensamt diskutera slutfrågan vid avsnittets slut. När detta är gjort kan ni gemensamt lyssna på något av de andra tre avsnitten som komplement till det korta.

Genom att låta eleverna lyssna på olika versioner av avsnitten kan du förstärka möjligheten till grupp- och individanpassningar. Det kan vara en god idé att först låta vissa, eller alla, elever lyssna på personporträttet,

för att sedan arbeta med det långa avsnittet. På så sätt skapas engagemang som gör det lättare att hänga med i den längre versionen som innehåller mer fakta.

En del elever kan tycka att det är lättare att lyssna på de bildsatta versioner av avsnitten som finns på Youtube.

Kartor, bilder och tidslinjer

För att öka koncentrationen kan även kartor, bilder och tidslinjer vara ett hjälpmedel. Låt till exempel eleverna pricka ut på tidslinjen när i historien poddavsnittet tar sin början och när det slutar, samt var på kartan det historiska skeendet utspelar sig. Bilder på händelsen, platser eller personer kan också hjälpa eleverna att få en djupare förståelse för det berättade och eventuellt öka deras koncentration. Detta kan i sig, efter ett antal avsnitt, leda till diskussioner och lektioner med frågeställningar som:

- Hur såg världen ut vid den givna tidpunkten?
- Kan vi se ett mönster i det vi har hört?
- Kan vi utröna vad som kan leda historien framåt utifrån vad vi ser på tidslinjer och kartor?

Som slutuppgift kan eleverna göra en egen tidslinje över all historia de har bekantat sig med under programserien.

På samma sätt kan en kartuppgift fungera som en större uppgift när eleverna har lyssnat på hela serien. På en världskarta kan eleverna fylla i de områden, länder och riken som nämns i programserien. De kan sedan arbeta med frågeställningar som:

- Vilka områden blir markerade?
- Blir några av dem markerade flera gånger? Varför är det så, tror du?
- Hur ser det ut på den här platsen idag?
- Vilka områden förblir tomma? Vad betyder det?

Uppmana eleverna att fundera kring vems historia vi berättar och koppla gärna detta till historieskrivning.

Sist i den här lärarhandledningen hittar du relevant kopieringsunderlag:

- en tidslinje
- en blindkarta.

Brainstorma

Vad känner eleverna till om temat sedan tidigare? Fantisera om hur det var att leva på den tiden. När i tiden skedde det? Vad hände innan? Vad hände efter? Var i världen hände detta? Gör gärna en tankekarta som eleverna kan fortsätta att fylla i efter att de har hört programmet och då har fått mer faktakunskaper om skeenden och epoker.

Diskutera historiska frågor

Här är några allmänna frågor som passar till alla avsnitt.

1. Varför skedde det som skedde? Vad orsakade det? Finns det flera förklaringar?
2. Vad hände sedan?
3. Hur tror du att det var att leva på den här tiden?
4. Huvudpersonerna kommer från olika samhällsklasser. Hur påverkades deras liv av det?
5. Hur vet vi det här? Vilka historiska källor finns det och hur kan vi bedöma dem? Vad är sant?

Arbeta med historiska personer

Så här kan ni arbeta vidare med personerna i serien.

Rollspel

Spela upp en scen ur det aktuella avsnittet. Diskutera hur personernas liv kan ha varit och hur de kan ha känt och tänkt kring olika saker. Man kan låta även personer från olika epoker "mötas" för att träna på att se saker ur olika perspektiv. Vad skulle Harriet Tubman tycka om #blacklivesmatter idag? Vad skulle Mahatma Gandhi och Victor Jara ha pratat om ifall de hade träffats?

Memory

Låt eleverna skapa egna memoryspel. Låt varje "kort-par" bestå av ett kort med ett personporträtt och ett kort med en kortfattad personbeskrivning.

Temalektioner

Här följer lektionsförslag kring fyra teman i poddserien. Det går förstås även att utgå från andra teman, till exempel *demokrati och diktatur*, *uppfinningar* eller *krig och konflikt*.

A. Kvinnor i historien

Förslag 1 – Var finns kvinnorna i historien?

Avsnitt 1, 2, 4, 5, 6, 10, 11, 15, 17, 19

1. Dela in eleverna i olika grupper och låt dem lyssna på varsitt avsnitt som berör en kvinna i historien, till exempel Harriet Tubman.
2. Eleverna får därefter diskutera vad de visste sedan tidigare och vad som var nytt. Om de inte kände till personen eller händelsen där personen var delaktig, varför har den historien gått dem förbi? Hur stor del av den historia som undervisas i Sverige tror de berör kvinnor? Vilka kvinnors historia berättas, generellt sett? Vad mer vill de veta om den person vars historia de nyss har lyssnat på?
3. Därefter kan gruppernas svar och diskussioner lyftas i helklass och här kan du som lärare välja att lägga fokus på efterföljande diskussion kring kvinnors roll i historien eller på den enskilda kvinnan i poddarna, beroende på vad du har för syfte med lektionen.

Förslag 2 – Vi är alla en del av historien

Avsnitt 1, 2, 4, 5, 6, 10, 11, 15, 17, 19

1. Låt eleverna lyssna på samtliga avsnitt som berör en kvinna. De kan gärna lyssna på kortversionerna av avsnitten för att spara tid.
2. Låt eleverna skriva ner vad de kan se är den röda tråden i berättelserna och låt dem motivera hur de tänker. Om de själva skulle göra en podd om en kvinna de känner eller känner till, vilken historia skulle det vara och vad skulle den berätta? Varför tycker eleven att just denna historia är viktig att berätta och bevara för eftervärlden?
3. Låt sedan eleverna skriva denna berättelse och, om möjlighet finns, spela in den. Om podden ska handla om en levande person kan denna rent fiktivt ”medverka” i podden.

B. Orättvisa i historien

Förslag 1 – Var och när sker orättvisor?

Avsnitt 1, 3, 5, 6, 9, 10, 17

Låt eleverna lyssna på samtliga långa versioner av de utvalda poddavsnitten ovan och därefter reflektera enskilt över vilka orättvisor personerna har utsatts för och om detta vore möjliga orättvisor även i dagens samhälle. Var i världen förekommer orättvisorna de har hört talas om och när i historien skedde de? Förekommer liknande orättvisor idag? Vem är i så fall förövaren/förövarna och vem eller vilka är offret/offren?

Arbeta efter EPA-modellen:

- Eleverna skriver enskilt ner sina reflektioner.
- Därefter delar de sina tankar med en kamrat och tillsammans söker de fakta om de orättvisor de finner idag. Här är det bra att hjälpa eleverna med hur man arbetar med källor och källhänvisningar på ett kritiskt vis.
- Därefter lyfts åsikter och fakta i helklass och klassen kan tillsammans fylla i en stor världskarta med tillhörande tidslinje där de sätter markörer för händelser som sker och har skett.
- Låt sedan eleverna fylla i med faktarutor som komplement till kartan och tidslinjen.

- Vill du som lärare ta övningen ett steg längre kan ni bjuda in en annan klass för föreläsning och utställning, där klassen delar sina kunskaper i ämnet.

Förslag 2 – Vilka har utsatts för orättvisor?

Avsnitt:

1, 3, 5, 10, 13 (etnicitet)

6, 19 (religion)

9, 12 (politik)

15 (kön)

17 (sexuell läggning)

1. Diskutera i helklass vad FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna innebär och betyder samt vad den svenska diskrimineringslagen innebär i praktiken.
2. Låt därefter eleverna lyssna på poddavsnittet och sedan diskutera vad orättvisa och diskriminering är i praktiken. Har de upplevt någon form av diskriminering, antingen själva eller i sin närhet?
Här är det förstås viktigt att inte tvinga någon att berätta, men att ta emot och lyssna respektfullt om någon frivilligt väljer att dela med sig av sina erfarenheter.
3. Därefter delar du in klassen i grupper om tre. Gruppen ska tillsammans göra ett manus till en podd om någon diskriminering eller orättvisa som poddserien inte har med, till exempel åldersdiskriminering eller funktionsnedsättning. Arbeta även här med källhänvisningar och koppla dagens diskriminering till historiska dito, om det är möjligt. Poddarna kan sedan sättas samman till klassens egen poddserie som ni kan låta andra ta del av.

C. 1880–1920 – Förändringens tid

Avsnitt 1, 2, 7, 11, 14, 16, 20

1. Låt eleverna lyssna på alla avsnitt. Det går bra med kortversionen.
2. Låt eleverna sedan arbeta med världskartan och tidslinjen i kopieringsunderlaget. Låt dem markera var och när avsnitten utspelar sig.
3. Därefter låter du eleverna söka fakta kring olika historiska reformer, händelser eller strömningar som lett fram till skiften, som politiska förändringar, ideologiska förändringar, jämställdhetsarbete, industrialism eller jordbruksreformer.

D. 1960–1990 – De politiska decennierna

Avsnitt 3, 8, 9, 12, 17, 18, 19

1. Låt eleverna lyssna på varsitt avsnitt, den långa versionen.
2. Låt sedan eleverna fördjupa sig i avsnittet genom att söka efter information om vad som föranledde händelserna i avsnittet och vilka följder som det inträffade fick.
3. Låt därefter eleverna skriva manus till ett nyhetsinslag där de ska redogöra för det som skett men även ha en kort bakgrundsinformation. Låt gärna eleverna filma sig själva som om de var nyhetsuppläsare i den aktuella tiden. En nyhetsrapport om mordet på Olof Palme skulle till exempel ske i klädstil och frisyr från 1986.
4. Vill du som lärare bredda uppgiften kan även experter, som spelas av föräldrar, andra lärare, bibliotekarier, forskare osv, bjudas in till nyhetsprogrammet i studion för att analysera händelsen. Eftersom den just har hänt i nyhetsprogrammet så kan de medverkande spekulera i vad skeendet kan komma att leda till för olika inblandade och för världen i stort.

Poddavsnitten

Här följer en kort introduktion till varje avsnitt. Till varje avsnitt finns begrepp och frågor.

Avsnitt 1 – Slaveriet i USA - Harriet Tubman

Teman: jämställdhet, demokrati, rasism

Begrepp: *kompass, slav, slavmarknad, rättigheter, polstjärna, nordstater, sydstater, den underjordiska järnvägen, prisjägare, inbördeskrig*

Innehåll:

I det här avsnittet får du höra historien om den modiga slavkvinnan Harriet Tubman. Tubman och hennes handlingar är fortfarande kontroversiella i dagens USA. Arbetet med att låta hennes bild ersätta president Jacksons på den nya 20-dollarsedeln har till exempel fördröjts med sex år. I detta avsnitt får du veta mer om slaveriet i USA och hur Tubmans arbete med den underjordiska järnvägen räddade livet på oräkneliga slavar i 1850-talets USA.

Frågor:

1. Vad tror du hände med Harriet efter det som berättas i avsnittet?
2. 1861 bryter det amerikanska inbördeskriget ut. Vet du varför? Hur gick kriget till? Vilka konsekvenser fick kriget?
3. Vad vet du om slaveriet i USA? Ta gärna reda på mer om hur det hänger ihop med triangelhandeln och industrialismen.

Avsnitt 2 – Ett nytt liv på andra sidan Atlanten

Teman: demokrati, migration

Begrepp: *atlantångare, Ellis Island, emigrant, intyg, ensamkommande barn*

Innehåll:

I det här avsnittet får du höra om den stora emigrationen som skedde under 1800-talet och det tidiga 1900-talet från det utfattiga Sverige till Nordamerika. Du kommer att få följa dalkullan Margareta Andersdotter Djur som reser helt ensam till sin moster i norra USA. Hon upplever känslor och svårigheter som dagens flyktingar och ensamkommande barn känner och möts av på sina resor över kontinenter. *Kommer jag att bli insläppt i landet? Kommer någon att möta mig? Hur kommer det att gå för mig när jag kommer fram? Kommer jag att vara trygg?*

Frågor:

1. Vad tror du hände med Margareta sedan, efter det som berättas i avsnittet?
2. Vad vet du om den stora emigrationen från Sverige till USA?
3. Vilken verklighet tror du att de som flyttade från Sverige till USA mötte? Vilka likheter och skillnader finns det med den verklighet som möter de migranter som kommer till Sverige idag? Diskutera.

Avsnitt 3 – Nelson Mandela

Teman: demokrati, jämställdhet, apartheid, rasism

Begrepp: *advokat, apartheid, Sydafrika, förtryck, ANC, regim, högförräderi, Sharpeville, Robben Island*

Innehåll:

I det här avsnittet får du höra om Nelson Mandela, en sydafrikansk advokat som stred för allas lika värde

och kämpade emot den apartheid som rådde i Sydafrika under 1900-talet. Du får höra om hur han närvarade vid massakern i Sharpeville, satt fängslad i det berömda fängelset Robben Island i 27 år och hur han slutligen tilldelades Nobels fredspris och blev Sydafrikas första svarta president.

Frågor:

1. Vad tror du hände med Nelson Mandela efter det som berättas i avsnittet?
2. Vad vet du om apartheid i Sydafrika?
3. Den 27 april 1994 hålls det första valet med rösträtt för alla i Sydafrika. Ta reda på mer om det.

Avsnitt 4 – Marie Antoinette

Teman: demokrati, jämställdhet

Begrepp: *giljotin, Versailles, extravagans, bortgift, konventioner, missväxt, Place de la Revolution, upplysningen*

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig mer om en av historiens mest omtalade och mytomspunna kvinnor, Frankrikes drottning Marie Antoinette. Du får höra om hur hon 14 år gammal gifts bort med den 15-åriga Ludvig XVI. Hur hon lever ett extravagant liv i ekonomiskt överflöd samtidigt som statskassan sinar och det franska folket svälter. Du får höra om anklagelser om otrohet, barnlöshet och hur revolutionsledarna tillslut dömer henne till avrättning genom halshuggning 1793.

Frågor:

1. Varför tror du att folket var arga på kungahuset?
2. Vad tänker du om Marie Antoinettes öde?
3. Vad vet du om den franska revolutionen? Nämn några orsaker till den och berätta om några konsekvenser den fick, både för Frankrike och andra länder.

Avsnitt 5 – Samernas historia

Teman: demokrati, jämställdhet, mänskliga rättigheter

Begrepp: *Gällivare, nomadskola, kåta, kolt, cykler, Rasbiologiska institutet, renar, samiska, urfolk, Sapmi*

Innehåll:

Det här avsnittet handlar om samerna, Sveriges urfolk. Du får höra historien om Maj-Lis Skaltjes uppväxt i 1940-talets Gällivare. Du får insikt om hur Sverige genom undersökningar och tester kategoriserade samer och hur Rasbiologiska institutet samlade fakta och förstärkte stereotyper och fördomar om människor. Samiska barn gick i nomadskolor, långt ifrån sina föräldrar, och de tvingades att tala svenska istället för sitt samiska modersmål. Detta är ett avsnitt om en mörk del av den svenska historien.

Frågor:

1. Hur var samernas situation i Sverige under olika perioder under 1900-talet? Vad får du veta i programmet?
2. Vad vet du om Rasbiologiska institutet?
3. Hur tror du det ser ut för samerna i dag? Ta reda på mer.

Avsnitt 6 – Anne Frank

Teman: demokrati, antisemitism, andra världskriget, mänskliga rättigheter

Begrepp: *Adolf Hitler, judeförjöljelse, koncentrationsläger, nazism, Amsterdam, gaskamrar, Operation Valkyria*

Innehåll:

I det här avsnittet får du insikt om nazisternas förjöljelse av judar under andra världskriget. Berättaren är den 16-åriga holländska flickan Anne Frank som, trots att hon inte överlevde förjöljelserna, genom sin dagbok har blivit en av de starkaste rösterna när det gäller Hitlers och nazismens brott.

Frågor:

1. Vad tror du hände med Anne Frank och hennes familj? Ta reda på mer.
2. Vad vet du om Förintelsen under andra världskriget?

Avsnitt 7 – Skotten i Sarajevo

Tema: demokrati

Begrepp: *ärkehärtig Franz Ferdinand, Sarajevo, världskrig, unga Bosnien, Jugoslavien, Svarta Handen, nationalism, första världskriget, tuberkulos*

Innehåll:

I det här poddavsnittet kommer du få bekanta dig med Gavrilo Princip, mannen som sköt skotten i Sarajevo som i sin tur ledde till första världskrigets utbrott. Du kommer att få höra om nationalism och drömmar om fria länder i ett Europa präglad av stormakter och enväldiga monarker men också om hur en ung mans frustration och desperation får honom att mörda en av Europas mäktigaste personer.

Frågor:

1. Tror du att Gavrilo Princip skulle ha handlat annorlunda om han hade vetat att hans skott skulle starta ett världskrig?
2. Varför brukar man säga att första världskriget startade på grund av skotten i Sarajevo?
3. Ta reda på mer om första världskriget, vad som hände och hur det slutade.

Avsnitt 8 – Berlinmuren

Teman: demokrati, kalla kriget

Begrepp: *Checkpoint Charlie, Brandenburger Tor, kapitalism, kommunism, DDR, Warszawapakten, gränskontroll*

Innehåll:

I det här avsnittet är huvudpersonen för vår historia inte en person eller händelse utan en byggnad; den mur som kom att dela ett folk i två delar under 28 år, Berlinmuren. I syfte att hindra medborgarna i det kommunistiskt styrda Östberlins från intryck och utbud från det kapitalistiska Västtyskland och Västberlin byggdes den höga och tjocka muren runt hela Östberlin. Familjer och vänner som hamnade på varsin sida om muren skiljdes därmed åt.

Frågor:

1. Ta reda på mer om Berlinmuren. Titta på bilder och läs vittnesskildringar från människor som bodde där då.
2. Vad tror du hände med muren i november 1989?

3. Vilka andra stora murar känner du till? Vad är/var syftet med dem?

Avsnitt 9 – Vann Nath och Röda Khmererna

Teman: demokrati, diktatur, folkmord

Begrepp: *Vietnamkriget, kalla kriget, inbördeskrig, monarki, Röda Khmererna, Pol Pot, regeringschef, folkmord*

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om det folkmord som skedde i Kambodja under 1970-talet. Då hette landet Kampuchea. Du får höra överlevaren Vann Nath's berättelse om hur han utan motiv eller rättegång fängslades och sattes i det beryktade S21-fängelset i huvudstaden Phnom Penh. Avsnittet tar också upp Röda Khmerernas övertagande av landet och ledaren Pol Pots systematiska folkmord på landets befolkning.

Frågor:

1. Vad tror du hände med Vann Nath efter det som berättas i avsnittet?
2. Vad vet du om vad som hände i Kambodja under Röda Khmerernas styre?
3. Hur är det i Kambodja idag? Hur styrs landet?

Avsnitt 10 – Katarina Taikon

Teman: demokrati, antiziganism, mänskliga rättigheter

Begrepp: *romer, zigenare, tivoli, världskrig, välfärdssamhälle, registrering, tvångsterilisering, skolplikt, arrangemang, mänskliga rättigheter, förtryck, exotifiering*

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om en av Sveriges fem nationella minoritetsgrupper – romerna – berättat genom författaren Katarina Taikons historia och öde. Du får följa med på en fläckande resa genom Sverige där fördomar, förtryck och brott mot de mänskliga rättigheterna var vardag för romer. Men du får också höra hur en liten bortgift flicka reser sig ur sitt öde och börjar skriva om sitt ursprung och sitt folks liv i den älskade bokserien om Katitzi.

Frågor:

1. Vad vet du om romers situation i Sverige idag? Och historiskt?
2. Hur gick det för Katarina i livet? Ta reda på mer om hennes liv.

Avsnitt 11 – Florence Nightingale

Teman: feminism, historisk uppfinning, sjukvård

Begrepp: *Istanbul, Krimkriget, barack, överklass, amputera, bedövning, hygien, statistik, reformera*

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om ”kvinnan med lampan”, den världsberömda sjuksköterskan Florence Nightingale. Genom stort mod, renlighet och matematik reformerade hon det engelska sjukvårdssystemet. Hon bidrog bland annat till att sänka dödligheten från 42 % till 2 % på det sjukhus i Istanbul där hon arbetade - en svårslagen bedrift under 1800-talets sista hälft.

Frågor:

1. Ta reda på mer om Florence Nightingale och hennes kamp för en bättre sjukvård.
2. Finns det andra kvinnor som påverkat oss och våra liv ända fram till idag?
3. Florence Nightingale förändrade synen på sjukvård och hygien, men även på sjuksköterskeyrket. På vilket sätt bidrog hon därmed till att förändra kvinnors liv?

Avsnitt 12 – Victor Jara

Teman: demokrati, jämställdhet, diktatur, militärkupp

Begrepp: *Santiago, polariserat, kommunism, Latinamerika, politik, marxism, Che Guevara, revolutionär, turbulent, Salvador Allende, Augusto Pinochet, militärjunta*

Innehåll:

I det här avsnittet får du följa den chilenska militärkuppen år 1973 ur regissören och folkmusikern Victor Jaras perspektiv. Victor Jara kom att bli en symbol för det socialistiska Chile och en tydlig motpol till Pinochets militärjunta genom sina politiska pjäser och sånger.

Frågor:

1. Vad vet du om militärkuppen i Chile?
2. Vad hände med Victor Jara och vad hände med hans familj?
3. På vilket sätt har hans musik levt vidare?
4. Vad hände sedan i Chile, efter kuppen?
5. Hur är det i Chile idag?

Avsnitt 13 – Mahatma Gandhi

Teman: demokrati, jämställdhet, kolonialism

Begrepp: *åskådare, diskriminering, kastsystem, kolonialmakt, bojkott, demonstration, förtryck, satyagraha, khadi, ikon*

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om Mohandas Karamchand Gandhi, eller Mahatma, ”den stora själen”, som han senare kom att kallas. Du får höra om hur kolonialmakten Storbritannien genom förtryck och exploatering tar naturresurser från sin koloni Indien och hur diskriminerande kastsystem och religiösa motsättningar formar Indien under 1900-talets första decennier. I avsnittet får du också följa med på en ensam mans själsliga resa från högkastig advokat till fattig ikon och världsberömd förespråkare för satyagraha – motstånd utan våld. Trots sin kamp för icke-våld så var det just genom våld som han sedan dog 1948.

Frågor:

1. Vad vet du om Mahatma Gandhi?
2. Vad vet du om Indien under dess tid som koloni?
3. Hur är det i Indien idag? Hur styrs landet? Hur är Indiens ekonomi?
4. Finns det tillfällen när det är extra svårt med icke-våldsprincipen? När då? Hur kan man undvika att använda våld?

Avsnitt 14 – Elin Wägner

Teman: feminism, jämställdhet, demokrati

Begrepp: debattera, redaktör, Ellen Key, rösträtt, suffragett, kvinnorörelse, journalist, signatur, pacifist, feminist, grundlag

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om en av Sveriges första och mest kända feminister. En kvinna som genom sitt skrivande kämpade för kvinnlig rösträtt under det tidiga 1900-talet, en tid då jämställdhet mellan könen var en utopi. Du får följa med Elin Wägner på hennes livsresa, från ung, drömmande flicka i Skåne till vuxen och röstande kvinna i Sveriges första demokratiska riksdagsval.

Frågor:

1. Vad hände sedan med kvinnors rösträtt?
2. Hur såg det ut i andra länder vid samma tidpunkt?
3. Hur har kampen för kvinnlig rösträtt och jämställdhet gått fram till i dag?
4. Vad betyder ordet feminism?

Avsnitt 15 – Alfred Nobel

Teman: historisk uppfinning, fredsörelse

Begrepp: S:t Petersburg, experiment, nitroglycerin, patent, uppfinning, dynamit, fredsörelse, testamente, Nobelpris

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om en av Sveriges mest kända uppfinnare, Alfred Nobel. Du får höra om hur hans uppfinning får hans bror dödad, hur Nobel blir enormt rik och hur hans kärlek leder fram till ett av världens mest kända priser, Nobelpriset.

Frågor:

1. Vad vet du om Alfred Nobel och hans uppfinningar?
2. Vilket ansvar har en uppfinnare för hur hans uppfinning används, tycker du?

Avsnitt 16 – Stonewall

Teman: jämställdhet, demokrati, feminism, jämlikhet, mänskliga rättigheter, HBTQI

Begrepp: gay, transperson, dragqueen, prostitution, molotovcocktail, uppror, förtryck, pridetåg

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om en våldsam polisrazzia mot homosexuella och transpersoner på baren Stonewall Inn i New York 1969. Händelsen ledde till en mängd demonstrationer och uppror, det som brukar kallas för Stonewall-upproret. I podden får du höra om vännerna och transpersonerna Marsha P. Johnson och Sylvia Rivera, vilka båda har blivit förgrundsgestalter för upproren och hela pride-rörelsen. De har tvingats kämpa mot förtryck och fördomar, både utanför och inom den amerikanska gayrörelsen.

Frågor:

1. Ta reda på mer om Stonewall-upproret och vad som hände efteråt.
2. Jämför utvecklingen för HBTQI-rättigheter i USA med situationen i Sverige. Vilka skillnader och likheter finns?

3. Hur ser situationen för HBTQI-personer ut globalt? Vilka länder är extra svåra och farliga att leva i?

Avsnitt 17: Ryska revolutionen

Teman: demokrati, jämställdhet, kommunism, Sovjetunionen

Begrepp: *första världskriget, tsar, envåldshärskare, Karl Marx, strejk, demonstration, revolution, hungerkravaller, Vladimir Lenin, gulag*

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om den ryska revolutionen. Historien om folkupproret mot en envåldshärskare som ledde till avrättningen av tsarfamiljen berättas här genom tsarens kusin, den svenska prinsessan Maria Pavlovna. Du får lära dig mer om Rysslands, och sedermera Sovjetunionens, politiska system och om hur en ung kvinna måste fly för sitt liv på grund av sina familjeband.

Frågor:

1. Ta reda på mer om Maria Pavlovnas öde.
2. Sammanfatta vad du nu vet om ryska revolutionen.
3. Sovjetunionen skapades efter den ryska revolutionen och fanns kvar ända till 1989. Vad hände då som gjorde att Sovjetunionen föll? Ta reda på mer.
4. Ta reda på lite hur det är i Ryssland i dag. Hur styrs landet?

Avsnitt 18 – Olof Palme

Teman: demokrati, politik

Begrepp: *Tage Erlander, borgerlig, överklass, college, arbetarklass, SSU, kommunism, socialdemokrati, kontroversiell, åsikt*

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om Olof Palme, Sveriges internationellt mest kände statsminister. Du får följa med hans politiska och personliga resa från att tillhöra Stockholms överklass till att personifiera den svenska socialdemokratin under 1900-talets andra hälft. Du får höra varför han var så kontroversiell, älskad och hatad och hur två pistolskott ändade hans liv den 28 februari 1986.

Frågor:

1. Sök efter länder där det finns gator som är uppkallade efter Olof Palme, eller där det finns statyer av honom. Vad är orsaken till att hans minne hedras? Ta reda på mer om vilken relation Olof Palme hade till just det landet.
2. Palme och hans familj levde under ständigt hot. Även i dag får många politiker ta emot dödshot. Hur kan det komma sig?
3. På vilket sätt kan hot och hat mot politiker vara ett allvarligt hot mot vår demokrati? Diskutera.

Avsnitt 19 – Iranska revolutionen

Teman: demokrati, jämställdhet, teokrati

Begrepp: *juridik, politik, premiärminister, shahen, hemlig polis, justitiedepartement, det muslimska prästerskapet, Ayatolla Khomeini, fundamentalism, protestmarsch, monarki, sharialagar*

Innehåll:

I det här avsnittet får du följa den iranska juristen Shirin Ebadi och genom henne uppleva hur de iranska medborgarnas missnöje under slutet av 1970-talet ledde till att den iranske shahen störtades. Landet förändrades inte till den demokratiska stat som Shirin och hennes vänner hade hoppats på utan till ett land styrt av prästerskap och sharialagar. Du får också veta mer om hur Ebadis arbete gav henne Nobels fredspris.

Frågor:

1. Sammanfatta vad du nu vet om den iranska revolutionen.
2. Hur förändrades samhället och levnadsförhållandena efter revolutionen?
3. Ta reda på mer om hur läget är i Iran i dag.

Avsnitt 20 – Polarexpedition

Tema: historisk uppfinning, upptäcktsresor

Begrepp: *fastland, cilivingenjör, Nordpolen, luftballong, polarforskning, utforskat, Svalbard, expedition, Arktis*

Innehåll:

I det här avsnittet får du lära dig om civilingenjör Andréés ballongfärd till Nordpolen 1897. Här skulle han och hans medresenärer Strindberg och Fraenkel beträda och kartlägga utforskad mark. Det är ett avsnitt om drömmar, moderna uppfinningar, misslyckande och död i en av världens svåraste terränger.

Frågor:

1. Vad vet du nu om polarexpeditionen? Ta reda på lite mer om den.
2. Slutet på polarexpeditionen är fortfarande en gåta. Vad tror du kan ha hänt med expeditionsmedlemmarna?
3. Hur ser man på upptäcktsresor idag? Vad kan det finnas för problematik med att vilja upptäcka utforskade platser?

Fler UR-program om historia

- *Fejk och Fejkskolan* (radio)
- *Fatta historia* (tv)
- *Barnen som överlevde Förintelsen* (tv)
- *Bildningsbyrå – Tänka mot strömmen* (radio)
- *Harrissons historiepodd* (radio)
- *Nationen* (tv)
- *Rasismens historia* (radio och tv)
- *UR Samtiden – Förintelsens överlevande berättar* (tv)

Lärohandledningen är skriven av Jennie Jacobi.

Upphovsrätten till innehållet i den här lärohandledningen tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges. Lärohandledningen får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När lärohandledningen eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas. Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av lärohandledningen och dela ut till elever, tillhandahålla den digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder lärohandledningen, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om lärohandledningen kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat namn, som framgår i lärohandledningen).

Tidslinje

1700-tal

1800-tal

1900-tal

2000-tal

Världskarta utan gränser

